

ГОДИШНИК

НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ

СКОПЈЕ 2008/2009

YEARBOOK

FACULTY OF SECURITY

SKOPJE 2008/2009

**Издавач: ФАКУЛТЕТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ
-СКОПЈЕ**

За издавачот:
Ред. проф. д-р Јанко Јакимов

Уредувачки одбор:
Вон. проф. д-р Снежана Никодиновска Стефановска
Проф. д-р Цане Мојаноски
Проф. д-р Оливер Бачановиќ
Доц. д-р Фросина Ташевска Ременски
Доц. д-р Марина Малиш Саздовска
Доц. д-р Искра Аќимовска Малетиќ
Асс. м-р Снежана Мојсоска

Главен и одговорен уредник:
Вон. проф. д-р Снежана Никодиновска Стефановска

Секретар:
Асс. м-р Снежана Мојсоска

Лектура и коректура:
М-р Елизабета Ралповска
Зоре Јосифоска

Превод на англиски:
виш лектор м-р Весна Трајковска

Компјутерска обработка:
Кемал Рушид

Печати:

“2-ри АВГУСТ С., ДООЕЛ - ШТИП

Адреса на редакцијата
Факултет за безбедност
1000 Скопје
Пош. фах 103
тел:+++ (02)2546211

Publisher: FACULTY OF SECURITY – SKOPJE

For the Publisher:
Janko Jakimov, PhD

Editorial Board:
Snezana Nikodinovska Stefanovska, PhD
Cane Mojanoski, PhD
Oliver Bachanovich, PhD
Frosina Tashevska Remenski, PhD
Marina Malish Sazdovska, PhD
Iskra Acimovska Maletic, PhD
Snezana Mojsoska, MA

Editor in Chief:
Snezana Nikodinovska Stefanovska, PhD

Secretary:
Snezana Mojsoska, MA

Proofreading:
Elizabeta Ralpovska, MA
Zore Josifoska

Translation:
Vesna Trajkovska, MA

Design and Computer Processing:
Kemal Rusid

Print:

“2-ri AVGUST S., ДООЕЛ - ШТИП

Address of the Publisher
Faculty of Security – Skopje
1000 Skopje
P.O. Box 103
tel :+++ (02)2546211

СОДРЖИНА

КРИВИЧНО-ПРАВНИ И КРИМИНОЛОШКО-ВИКТИМОЛОШКИ НАУКИ

Проф. д-р Иванчо Стојанов

СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКИ ПОМЕЃУ МАКЕДОНСКИОТ И ХРВАТСКИОТ
ЗАКОН ЗА КРИВИЧНА ПОСТАПКА ВО СТАДИУМОТ НА ГЛАВНИОТ
ПРЕТРЕС 1

Проф. д-р Јордан Спасески

ВРЕДНУВАЊЕ НА ПРЕВЕНЦИЈАТА ВО ЗАШТИТАТА НА КУЛТУРНОТО
НАСЛЕДСТВО 11

Доц. д-р Марјан Котески

СЕРИСКИТЕ УБИСТВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И СВЕТОТ – ПОИМ,
СТРУКТУРА, ФЕНОМЕНОЛОГИЈА И ЕТИОЛОГИЈА..... 17

Доц. д-р Марјан Николовски

КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО ВО СПРАВУВАЊЕТО СО СОВРЕМЕНИТЕ
ФОРМИ НА ТЕРОРИЗМОТ..... 31

М-р Стојанка Мирчева

СОВРЕМЕНИ МЕЃУНАРОДНИ ТРЕНДОВИ И АНАЛИЗА НА ПОЛОЖБАТА
НА ЖРТВАТА ВО ПОЛИЦИСКИТЕ ПОСТАПКИ НА ГЕРМАНИЈА И НА
АНГЛИЈА И ВЕЛС..... 45

М-р Весна Стојковска

КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ УСТАНОВИ ОД ОТВОРЕН ВИД –ПОИМ,
КАРАКТЕРИСТИКИ И ОРГАНИЗАЦИЈА..... 63

М-р Катерина Крстевска

МЕРКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ПРИСУСТВО НА ОБВИНЕТИОТ ВО
КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА - СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ПОЛИЦИСКИТЕ
ОВЛАСТУВАЊА ВО РАБОТНАТА ВЕРЗИЈА НА НОВИОТ ЗАКОН ЗА
КРИВИЧНА ПОСТАПКА..... 74

Пом. асс. Јованова Наташа

СЕКСУАЛНА ЗЛОУПОТРЕБА НА ДЕЦАТА..... 91

КРИМИНАЛИСТИЧКИ НАУКИ

Вон. проф. д-р Гоце Цуклески

ШВЕРЦУВАЊЕ КУЛТУРНИ ДОБРА ОД РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА..... 107

Д-р Светлана Николоска

ПОИМ, ПОСТАПКИ И СОРАБОТКА ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО НА ПЕРЕЊЕТО
ПАРИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА..... 112

М-р Драгана Батиќ
СТРЕС, ТРАУМА И КРИЗНИ СОСТОЈБИ..... 127

Гоце Тодоров
ПОИМ, ВИДОВИ И НАЧИНИ НА ДОЗНАВАЊЕТО НА КРИВИЧНОТО ДЕЛО
ИЗМАМА..... 136

ПОЛИЦИСКИ НАУКИ

Доц. д-р Борис Мургоски
МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ И КОМПАТИБИЛНОСТА НА
НАЦИОНАЛНИТЕ ЗАКОНСКИ ОСНОВИ ЗА УПОТРЕБА НА СРЕДСТВА ЗА
ПРИСИЛА И ОГНЕНО ОРУЖЈЕ..... 151

Доц. д-р Миодраг Лабовиќ
ИДЕЈНИ РЕШЕНИЈА ЗА РАЗВОЈОТ НА БЕЗБЕДНОСНИТЕ
ИНСТИТУЦИИ..... 164

Доц. д-р Драге Петрески
РАЗВОЈ И КАРАКТЕРИСТИКИ НА СОВРЕМЕНОТО АВТОМАТСКО
ОРУЖЈЕ..... 182

Александар Иванов, демонстратор
ЛОКАЛНАТА САМОУПРАВА И ВРШЕЊЕТО НА ПОЛИЦИСКИТЕ РАБОТИ
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА..... 193

Младен Трајков
ПРЕВЕНЦИЈА НА НАРУШУВАЊАТА НА ЈРМ..... 205

БЕЗБЕДНОСНИ НАУКИ

Проф. д-р Никодиновска Снежана
ЗА БЕЗБЕДНОСТА - нови концепти..... 220

Доц. д-р Фросина Ташевска-Ременски
МЕХАНИЗМИ ЗА РЕШАВАЊЕ НА ЕТНИЧКИТЕ КОНФЛИКТИ..... 230

М-р Татјана Гергинова
ЗАЕДНИЧКАТА НАДВОРЕШНА И БЕЗБЕДНОСНА ПОЛИТИКА НА
ЕВРОПСКАТА УНИЈА – II СТОЛБ НА ЕУ..... 242

Пом. асс. Раде Рајковчевски
КОНЦЕПТОТ НА ЧОВЕКОВАТА БЕЗБЕДНОСТ ВО СОВРЕМЕНОТО
ОПШТЕСТВО..... 258

М-р Оливер Андонов
ЕТНИЧКИТЕ КОНФЛИКТИ И МЕЃУНАРОДНАТА БЕЗБЕДНОСТ..... 273

Гоце Аризанкоски

БЕЗБЕДНОСНИТЕ ИМПЛИКАЦИИ НА ЕТНОНАЦИОНАЛИСТИЧКОТО ПОЛИТИЧКО НАСИЛСТВО И СЕЦЕСИЈАТА ВО СВЕТОТ..... 284

ПРАВНИ И МЕЃУНАРОДНО-ПРАВНИ НАУКИ

Проф. д-р Цане Мојаноски

РАБОТАТА НА ПОЛИЦИЈАТА НИЗ ПРИЗМАТА НА ГРАЃАНИТЕ..... 297

Доц. д-р Искра Аќимовска Малетиќ

НАЧИНИ НА УПРАВУВАЊЕ СО ЈАВНИ СЛУЖБИ..... 310

М-р Весна Трајковска

„ХУМАН СООБРАЌАЈ“ ИЛИ „ТРГОВИЈА“ СО ЛУЃЕ..... 323

М-р Снежана Мојсоска

ИНВЕСТИЦИСКИ ФОНДОВИ: ПОИМ И ВИДОВИ НА ИЗМАМА КАЈ НИВ 330

Пом. асс. м-р Марија Миленковска

СТРУКТУРА НА ПОМОШТА АЛОЦИРАНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ПРЕКУ КАРДС- ПРОГРАМАТА..... 340

Пом. асс. Јонче Ивановски

Пом. асс. Аљоша Недев

Елена Соклевска, демонстратор

АНАЛИЗА НА СТРУКТУРАЛНИ ПРОМЕНИ И РАЗЛИКИ ВО БИОМОТОРНИТЕ ДИМЕНЗИИ КАЈ ДВЕТЕ ГЕНЕРАЦИИ СТУДЕНТИ НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ ПО ДВЕГОДИШЕН ЕДУКАТИВЕН ТРЕНАЖЕН ПРОЦЕС..... 350

Викторија Тодоровска, демонстратор

КОДЕКСОТ НА ШИФРИ КАКО ИНСТРУМЕНТ ПРИ АНАЛИЗА НА СОДРЖИНАТА НА ДОКУМЕНТИТЕ..... 358

Д-р Срѓан Милашиновиќ, Криминалистичко-полициска академија, Белград

Д-р Желимир Кешетовиќ, Факултет за безбедност, Белград

Д-р Зоран Јевтовиќ, Факултет за култура и медиуми, Универзитет Мегатренд

Д-р Војо Лаковиќ, Академија за дипломатија и безбедност

ВЛИЈАНИЕТО НА МЕДИУМИТЕ ВРЗ ПРЕОБЛИКУВАЊЕТО НА ВОЈНАТА И ТЕРОРИЗМОТ ВО ГЛОБАЛНИОТ ПОРЕДОК..... 371

КОНЦЕПТОТ НА ЧОВЕКОВАТА БЕЗБЕДНОСТ ВО СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО

Резиме

Значајниот пресврт во утврдувањето на безбедносните приоритети преку донесувањето на новите надворешни и криминални политики го обележаа крајот на дваесеттиот век и почетокот на новиот век во духот на либерализмот. Истовремено, расположението за добри меѓучовечки односи и волјата за заедничка борба против општоприфатените зла претставуваат добра клима во меѓународните односи.

Како производ на новонастанатите околности, во форма на понуден концепт се појавува човековата безбедност. Тој е во корелација со замената на репресивните мерки со превентивни и напуштањето на милитаристичкиот модел на управување со моделот на граѓанско општество.

Во современата меѓународна терминологија, сè почесто е присутен поимот „човекова безбедност“. Тоа би бил соодветен превод на „хумана безбедност“ која, исто така, претставува синоним кој често се среќава и се употребува за дефинирање на истиот поим. Во овој труд, сите мои лични ставови и размислувања ќе бидат поврзани со интерпретацијата на човековата безбедност, а одредени цитати и дефиниции од други автори, меѓународни организации и останати извори кои се преземени во оригинална форма и го содржат поимот „хумана безбедност“, фактички зборуваат за истиот феномен и гносеолошки се истоветни.

Клучни зборови: човекова безбедност, концепт, закана, конфликт, приоритет.

1. Дилемите меѓу човековата и традиционалната безбедност во безбедносната терминологија

Специфичностите на времето и околностите во кои живееме се последица на актуелните политички збиднувања, меѓународните односи, технолошкиот развој, експанзијата на криминалот на национално и на транснационално ниво, стандардот на живеење, етничките и културните разлики, загрозеноста на човековото тело и здравје и друго. Во контекст на таквите особености, во разликувањето на традиционалното сфаќање на безбедноста и концептот на човековата безбедност постојат доста разлики. Тоа пред сè се однесува на утврдувањето на заканите врз едниот и другиот тип на безбедност, како и на одредувањето на предметот и одговорноста на заштитата.

Табела 1. Детерминанти за традиционална и човекова безбедност³⁹³

Тип на безбедност	Референтен објект	Одговорност за заштита	Можни закани
Традиционална безбедност	држава	на интегритетот на државата	војна меѓу држави нуклеарно ширење

³⁹³ Taylor Owen, Challenges and opportunities for defining and measuring human security, *Human rights, human security and disarmament*, no. 3 (2004: 17), <http://www.unidir.org/pdf/articles/pdf-art2138.pdf> (преземено на 7 март 2009 г.)

			револуција
Човекова безбедност	индивидуа (граѓанин)	на интегритетот на индивидуата (граѓанинот)	Болест сиромаштија природна катастрофа насилство мини повреди на човековите права

Додека целта на традиционалната безбедност е да се штитат границите и институциите, човековата безбедност е насочена кон единката и е наменета за нејзина заштита. Традиционалниот концепт на безбедноста придонесува за: униформираност на мислењето, ги елиминира разликите, воведува авторитарна организација, вложува големи средства во војската и полицијата, граѓаните ги сведува на поданици и доушници, ги маргинализира и виктимизира жените³⁹⁴ во однос на нивната застапеност и улога во функција на државата, нацијата и црквата. Самата сложеност и сеопфатност на приоритетите и степенот на покриеност на концептот на традиционалната безбедност не овозможуваат рамноправна заштита на индивидуата, т.е. граѓанинот. Кај традиционалната безбедност, граѓанинот се доведува во положба да биде жртва на интересите на државата заради заштита на државните и стратешките интереси за сметка на индивидуалните. Притоа, кај традиционалната безбедност се запоставуваат потребите и интересите на граѓанинот и му се дава инфериорна улога во целокупниот безбедносен систем. Спротивно на тоа, кај човековата безбедност, граѓанинот е носител на одговорноста за заштита и законите се насочени директно кон него и можеме да кажеме дека се работи за секојдневни закани (болест, сиромаштија, природна катастрофа, насилство, мини, повреди на човековите права), кои не мора да се дел од глобалните светски предизвици присутни кај концептот на традиционалната безбедност (војна меѓу држави, нуклеарно ширење, револуција).

2. За да се разјасни основната разлика помеѓу хуманата безбедност и концептите за традиционалната безбедност, неопходно е најпрво да се појасни изворното значење на безбедноста, да се прецизира спецификата на терминот и, секако, задолжително да се изанализираат четирите основни прашања:³⁹⁵

- Прво, безбедност за кого?
- Второ, безбедност за кои вредности?
- Трето, безбедност од кои закани?
- Четврто, безбедност со кои средства?

3. „Во традиционалните меѓународни односи, основната парадигма на националната безбедност како систем е државата како примарен актер. Тоа значи дека опстанокот на државата е во центарот на вниманието. Најнапред, таквите идеи ја ставаат националната безбедност како примарна во смисла на заштита на територијалниот интегритет и суверенитет, а моќта на државите се мери преку нивната воена способност и подготвеност.“³⁹⁶ Кога го бараме одговорот на прашањето „*Безбедност за кого?*“, одговорот би го барале индиректно

³⁹⁴ Исто така се мисли и на ставот на машкиот пол како доминантен во безбедносниот систем, како и за придонесот на жената во справувањето со безбедносните закани.

³⁹⁵ Марина Митревска, Концепт за хумана безбедност, *списание "Одбрана"*, бр. 101 (септември 2004), <http://www.morm.gov.mk/Publikacii/odb101m.htm#3> (преземено на 27 февруари 2009 г.)

³⁹⁶ Ибид.

преку заштитата на безбедноста на државата која овозможува мир и социјален развој на граѓанинот, а истовремено гарантира за неговата безбедност.

4. Низ призмата на прашањето „*Безбедност за кои вредности?*“ се зборува за лична безбедност, благосостојба и индивидуална слобода. Очигледно, двата вида насилство, директното или индиректното насилство, се закана врз безбедноста.

5. Суштината на заканите е сложена и вклучува повеќе фактори кои се причина за нивното создавање. Некои од тие комплексни подрачја кои се извор на закани се:³⁹⁷ сложената социоекономска ситуација;³⁹⁸ начинот на функционирањето на институциите на системот кои несоодветно ги препознаваат заканите врз хуманата безбедност;³⁹⁹ системската природа на заканите⁴⁰⁰ и четвртото подрачје се однесува на: дефинирањето, разбирањето, унапредувањето и примената на концептот на човековата безбедност како релевантен безбедносен концепт во општеството или, пак, негово редуцирање па дури и маргинализирање.

6. Во однос на прашањето „*Безбедност со кои средства?*“, се смета дека исклучително ефикасен е хуманиот развој (основни потреби и еднаквост, континуираност и демократизација) и политичкиот развој (глобални норми и институции, во случај кога и доколку бидат потребни). Сознанијата недвосмислено укажуваат дека хуманата безбедност го менува фокусот од традиционална безбедност кон безбедност на личноста - позитивен момент кој треба да се негува.

7. Самата динамика во развојот на општествата, заради вклопување во современите текови на безбедносните појави, нè принудува да ѝ дадеме поинаква димензија на безбедноста. Самото спуштање на нивото на безбедноста, од државата на граѓанинот, повеќе е насочено во задоволување на безбедносните потреби на граѓанинот како основна клетка во постоењето и развојот на демократското општество. Одговорот на поставените прашања треба да е дел од националната безбедносна и одбранбена политика или од некоја идна стратегија за национална безбедност, но тој треба да е дел и од криминалната политика, посебно во делот на превенцијата од криминалитетот. Со сите овие концепти ја покриваме целокупната просторна загрозеност на човекот (закани однадвор и внатре на територијата на државата).

2. Потекло на иницијативата за воведување на концептот за човекова безбедност

Иако претставува нов сегмент од општественото живеење, концептот на човековата безбедност своите корени ги влече уште од периодот на појавата на либерализмот во 18 век. Во овој временски простор се случиле многу војни, конфликти, средствата за постигнување на целта на безбедносните закани станаа сè посовршени, а истовремено човештвото напредува во технолошкиот развој и се зголеми просекот на траење на човечкиот живот.

Повторно се поставуваат истите прашања како и пред многу векови, а едно од нив е „Како да се одгатне вечната безбедносна парадигма?“ Секогаш кога големите државници или научници мислеле дека го имаат идеалниот рецепт за мир и човеков развој, постоела одредена кулминација која по неа оставала многу беда, насилство и страдања за човештвото.

³⁹⁷ Марина Митревска, Концепт за хумана безбедност, *списание "Одбрана"*, бр. 101 (септември 2004), <http://www.morm.gov.mk/Publikacii/odb101m.htm#3> (преземено на 27 февруари 2009 г.)

³⁹⁸ Придонесува за зајакнување на чувството на небезбедност и ранливост кај граѓаните.

³⁹⁹ Поради тоа што при формулирањето на приоритетот на заканите преовладува политичката призма и интерес. Како резултат на тоа следи и недоволното внимание и мерки со кои ќе се решаваат грижите кои се од примарен интерес за јавноста или за човековата, односно хуманата безбедност.

⁴⁰⁰ Заради постоењето на системски и структурно-културни причини кои доведуваат до зголемено чувство на небезбедност во транзициските општества. Граѓанското општество, кое сè уште е транзициско, недоволно ја препознава својата улога во процесите на унапредување на хуманата безбедност.

Гледано од аспект на меѓународната заедница, неформално, човековата безбедност претставуваше главна тема на дискусији, дебати и останати собири од областа на безбедноста во многу држави, посебно во државите кои излегле од конфликт или, пак, индиректно регионално се засегнати од заканите во нивното опкружување на крајот од 20 век. Постоеја индикатори на регионалното поврзување кога се зборуваше на темите за човековата безбедност во контекст на заканите кои се предмет на мултидимензионална анализа на меѓусебно поврзани фактори. Производ на заедничките напори на меѓународната заедница се финалните документи кои преку извештаи и усни расправи еволуираат во конвенции и декларации усвоени во рамките на меѓународната заедница заради изедначување на критериумите за почитување и спроведување на мерките за борба против безбедносните закани и загрозувањето на животот и телото на човекот.

Во современиот свет, концептот на човековата безбедност е наметнат како парадигма за одржливост на човековиот развој. Во рамките на меѓународната заедница ООН, поучена од искуствата од целиот свет заради нејзината меѓународна распространетост и концентрацијата на стручњаци од областа на безбедноста, во 1994 година најде соодветен одговор за дефинирање и за структурирање на човековата безбедност. Преку утврдувањето на седумте димензии⁴⁰¹ за нејзино детерминирање се стеснуваат факторите кои се извор за нејзино загрозување.

Концептот е развиен и усовршен од страна на Програмата за развој на ООН (УНДП). Како зачетници на овој концепт се сметаат пакистанскиот министер за финансии Махбуб ул Хак со силна поддршка од економистот Амартија Сен. Извештајот за човеков развој (ХДР) на УНДП од 1994 година, всушност, претставува прв меѓународен документ кој ја објаснува човековата безбедност. Со него се воведуваат концепциски поими со предвидувања за креирање политики и акции на дејствување заради заштита на вредностите утврдени со концептот на човековата безбедност. Преку оваа идеја, Ул Хак и неколку други лица инволвирани во процесот на создавањето на концептот од 1994 година ја начнаа темата на тркалезната маса *Север - југ* наречена „Економија на мирот“, претходно одржана во Коста Рика во јануари 1990 година. Тркалезната маса произведе јасна изјава дека периодот по Студената војна има потреба од „нов концепт на глобална безбедност“ со ориентација на одбраната и надворешната политика како цели кои ќе го заменат единствениот концепт на воена безбедност, пред сè со концепт на безбедност на индивидуата од општествено насилство, економска нестабилност и деградација на животната средина.

Со ова се насочува вниманието кон причините за индивидуалната небезбедност и пречките за реализација и искористување на целосниот потенцијал на единката. Како што претходно напоменав, со Извештајот се доаѓа до констатација дека „Концептот на безбедноста долго време бил напаѓан заради неговото толкување дека безбедноста е насочена кон заштитата на територијата на државата од надворешна агресија или заштитата на државните интереси во надворешната политика или како глобална безбедност од нуклеарниот холокауст. Тој концепт бил повеќе поврзан со државата отколку со луѓето.“⁴⁰²

Покрај дефиницијата и седумте елементи кои ја одредуваат човековата безбедност, иницијативата станала сè поприфатена кај останатите земји. Поддршката дошла од бившиот претседател на Коста Рика и добитник на Нобеловата награда за мир, г. Оскар Ариас, кој ја

⁴⁰¹ Во Извештајот на Агенцијата за развој и население на Обединетите нации (УНДП) од 1994 година се воведуваат седум димензии на човековата безбедност: економска, прехранбена, здравствена, еколошка, лична, политичка, безбедност на заедницата и културна безбедност.

⁴⁰² United Nations Development Programme (UNDP), *Redefining Security: The Human Dimension* во *Current History Human Development Report 1994*, New York: Oxford University Press, No. 592, (1994): 22. http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_chap2.pdf (преземено на 27 февруари 2009 г.)

поставил врската на човековата безбедност со глобалниот фонд за демилитаризација.⁴⁰³ Овие заложби, какви што се дадени во тоа време, требало да станат интегрален елемент за подобрување на човековата безбедност во многу земји.

По **1994 година**, како зачетници на вградувањето и институализацијата на концептот на човековата безбедност во националната надворешна политика можеме да ги споменеме: Канада, Јапонија и Норвешка. Во **2001 година** Комисијата за човекова безбедност, претставена од Нобеловиот лауреат Амртија Сен и Високиот претставник за бегалци на ООН Садако Огата, беа назначени да го втемелат концептот на човековата безбедност и да направат препораки за креирање политика. Со Извештајот *Сен-Огата*, Комисијата забележа дека со човековата безбедност е комплетирана структурната рамка на националната безбедност. Преку овој документ се идентификувани актерите кои се извор на закани и нестабилност. Во одредени поглавја се наведени целните групи на кои ќе се однесува овој документ: луѓе загрозени во насилни судири, мигранти, луѓе опфатени со насилни конфликти и економска нестабилност, а тој содржи делови кои ги посочуваат заканите по човекот во времето по Студената војна. По **2005 година**, човековата безбедност беше главна тема во два извештаи на ООН:

- Извештајот на главниот секретар на Високото собрание на тема *Закани, предизвици и промени*, објавен во декември 2004 година.
- Личниот извештај на главниот секретар на тема *Во поголема слобода*, објавен неколку месеци подоцна за време на Светскиот самит во септември 2005 година.

Со оваа хронологија на активности се создаде солидна основа за продлабочување и развивање на концептот на човековата безбедност. Анализирајќи ги активностите за прифаќање на концептот на човековата безбедност, доаѓаме до заклучок дека тој е сè поприфатен во националните и во меѓународните легислативи. Постои одреден број земји во кои овој концепт е добредојден и е одраз на залагањето за градење на принципите за демократско општество. Овие земји го сочинуваат мнозинството во меѓународната заедница, судејќи според мерките за заштита на човековата безбедност и нивната имплементација во националните законодавни и безбедносни системи. Постои и одреден број земји кои целосно не ги прифаќаат усвоените препораки и договори за одредување на човековата безбедност. Одговорот треба да се бара во нивниот безбедносно-политички систем и во приоритетите кои ги поставува власта за справување со безбедносните закани.

3. Дефиниции за човековата безбедност

Заради подобро дефинирање на човековата безбедност, нејзиното толкување треба да се разгледува од повеќе аспекти. Секоја земја, дејност или научна средина која во својата област на интерес и дејствување ја има интегрирано човековата безбедност, ја толкува на за себе прифатлив и разбран начин.

Поаѓајќи од новиот концепт на ООН за дефинирање на човековата безбедност, како појдовна точка можеме да ја прифатиме следнава дефиниција:

„Човековата безбедност значи безбедност на луѓето од такви хронични закани како што се глад, болест и репресија. И, второ, таа подразбира заштита од изненадувачки и штетни пореметувања во секојдневниот живот - без разлика дали е тоа дома, на работа или во заедницата.“⁴⁰⁴

⁴⁰³ Подразбира разоружување и демобилизација на оружените сили, реинтегрирање на воениот персонал во општеството и останати мерки за промоција на контролата на вооружените сили и граѓанската едукација за демократија.

⁴⁰⁴ United Nations Development Programme (UNDP), *Redefining Security: The Human Dimension*, во *Current History Human Development Report 1994*, New York: Oxford University Press, No. 592 (1994): 23. http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_chap2.pdf (преземено на 27 февруари 2009 г.)

Дефиницијата произлегува од програмата за развој на ООН и претставува синтеза на сите активности кои претходно се одвивале во оваа сфера. Давањето универзалност на законите по човековата безбедност помага за нивно поефикасно одредување. Тоа не се однесува само на локалитетите каде што владее конфликтна состојба, тука главната цел е законите да се одредат и во мирновременски услови. Посебно во поново време, поинтензивни се дејствијата на тортура и современите форми на криминал, а во доста суптилна форма е присутен и државниот терор преку ограничување на човековите слободи и права и занемување на медиумите. Од аспект на предвидливоста на законите врз човековата безбедност, постојат такви кои се изненадувачки, но има и предвидливи кои во себе содржат јасно дефинирани цели за нивната оправданост од страна на субјектот кој ги произведува.

„Човековата безбедност, во својата најширока смисла, опфаќа многу повеќе од самото отсуство на најинтензивни судири. Таа ги опфаќа човековите права, можноста за образование и здравствена заштита и создавање услови секоја единка да има можност и слобода на избор при остварување на своите потенцијали. Секој чекор во оваа насока е, исто така, чекор кон намалување на сиромаштијата, постигнување економски напредок и спречување на конфликти. Задоволувањето на потребите, отсуството на страв и слободата за да можат идните генерации да наследат здраво природно опкружување претставуваат меѓусебно поврзани составни делови на човековата, а со тоа и на националната безбедност.“⁴⁰⁵

Напредокот во развивањето и проширувањето на концептот на човековата безбедност се огледа и во изјавата на првиот човек на ООН. Нераскинливата врска со националната безбедност придонесува за неизземање на човековата безбедност во ниту еден дел на севкупната безбедност во државата. Пристапот од гледиште на човековата безбедност се заснова на претпоставката дека сите луѓе „имаат основни човекови права и треба да ги уживаат тие права без разлика на тоа кои се и каде се наоѓаат“.⁴⁰⁶ Концептот на граѓанското општество на национално ниво претпоставува откажување на власта од монополот за поседување на човековите права како оправдување за заштитата на националните интереси и активирање на можностите на самиот граѓанин да се бори за почитување на личните слободи и права. На повисоко рамниште, во делот на меѓународната заедница, овој концепт нуди создавање поволна клима на усогласени и релаксирани меѓудржавни односи заради заштита на матичното население на државите кои ќе пројават интерес за афирмирање на овој концепт.

Од гледиште на меѓународните организации кои ја истражуваат човековата безбедност, една од нив ја дефинира човековата безбедност на следниот начин: „Хуман свет во кој луѓето ќе можат да живеат безбедно и достоинствено, без сиромаштија и безнадежност сè уште е сон за многу луѓе, а би требало во него да уживаат сите. Во таквиот свет на секоја единка би требало да ѝ се гарантира отсуството на страв и отсуството на немаштија, со подеднакви можности во потполност да го развијат својот човечки потенцијал. Градењето на човековата безбедност е од исклучително значење за постигнување на оваа цел. Во суштина, таа подразбира отсуство на сè понагласените загрозувања на човековите права, нивната безбедност или, пак, на нивните животи.“⁴⁰⁷ Целта на човековата безбедност е да го заштити виталниот дел на сите човечки животи, пред сè телесниот интегритет и човековото здравје, од критични сè поприсутни закани на начин кој содржи мерки и активности за долготрајна човекова благосостојба.

⁴⁰⁵ Kofi Annan, Secretary-General Salutes International Workshop on Human Security in Mongolia, Two-Day Session in Ulaanbaatar May 2000, Press Release SG/SM/7382.

<http://www.un.org/News/Press/docs/2000/20000508.sgsm7382.doc.html> (преземено на 9 март 2009 г.)

⁴⁰⁶ Марина Митревска, Концепт за хумана безбедност, списание "Одбрана", бр. 101 (септември 2004), <http://www.morm.gov.mk/Publikacii/odb101m.htm#3> (преземено на 27 февруари 2009 г.)

⁴⁰⁷ A Perspective on Human Security: Chairman's Summary 1st Ministerial Meeting of the Human Security Network, Lysøen, Norway, 20 May 1999 <http://www.humansecuritynetwork.org/menu-e.php> (преземено на 27 февруари 2009 г.)

„Човековата безбедност може да биде дефинирана како чување и заштита на животот и достоинството на единката. Јапонија го застапува стојалиштето, како и многу други земји, дека човековата безбедност може да биде осигурана само тогаш кога единката е сигурна во својот живот без страв и сиромаштија“.⁴⁰⁸ Јапонија, поучена од долговековните империјалистички војни, како и војните за престиж на нејзино тло, преку оваа дефиниција ја декларира отвореноста во поглед на промоцијата на светскиот мир и несебичното залагање за прифаќање на вредностите кои ги афирмираат стабилноста и толеранцијата.

„Јапонија ја истакнува човековата безбедност од перспектива на зајакнување на напорите за соочување со заканите по човечките животи, средствата за живот и достоинството како што се: сиромаштијата, деградацијата на животната средина, забранетите дроги, транснационалниот организиран криминал, инфективните болести како што се ХИВ/АИДС, бегалците и антипешадиските нагазни мини и, во овој контекст, има преземено низа иницијативи. За да се обезбеди човековата слобода и потенцијал, неопходно е да се соочиме со низа проблеми во рамките на човековата безбедност која се фокусира на единката и бара соработка помеѓу разните учесници во меѓународната заедница, вклучувајќи влади, меѓународни организации и цивилно општество.“⁴⁰⁹ Преку прифаќањето на концептот на човековата безбедност од страна на Владата на Јапонија, се огледува бројот и комплексноста на безбедносните закани кои се посочени во дефиницијата. Националната политика на државата ги инкорпорира сите форми и можности за загрозување на човекот и го промовира граѓанскиот профил на општество каде што главен акцент е ставен на индивидуата и на нејзините потреби.

Во делот на академската мисла, посебно би ги истакнал следниве дефиниции за човековата безбедност: „Човековата безбедност се однесува на заштитата на личната безбедност на единката и отсуството на директни и индиректни закани со насилство. Унапредувањето на човековиот развој и доброто владеење кога е неопходно, колективната употреба на санкции и сила се од централно значење за управувањето со човечката безбедност. Државите, меѓународните организации, НВО и други групи во граѓанското општество се од витално значење за иднината на човековата безбедност.“⁴¹⁰ и „Човековата безбедност опишува состојба во која се задоволени основните материјални потреби и во која може да се стекне човечкото достоинство, вклучувајќи го значајното учество на заедницата. Таквата човекова безбедност е неделива, за неа не може да се залага или да ја има само една група на сметка на друга.“⁴¹¹

Со наведените дефиниции се става посебен акцент на достоинството на човекот и на немањето право на екслузивитет во посегашето по човековата безбедност. Во сите дефиниции посебно се нагласува заштитата на човековите права и слободи како врв на човековиот развој. Задоволувањето на личната среќа и условите за егзистенција по критериумите на едно општество, кое се одликува со одредени општествени, економски и политички услови, претставува извор на стабилност и можност за напредок на единката. Задоволувањето на останатите потреби дополнително го зајакнува чувството за безбедност на граѓанинот во општеството. Самата широчина и комплексноста на поимот „човекова безбедност“ бара дополнителни елементи кои ќе помогнат во неговото одредување и дефинирање. Притоа, разгледувањето на феноменот на човековата безбедност го наметнува мултидисциплинарниот пристап кон оваа материја.

⁴⁰⁸ Yukio Takasu, *Toward Effective Cross-Sectorial Partnership to Ensure Human Security in a Globalized World*, Statement by Mr. Yukio Takasu, at the Third Intellectual Dialogue on Building Asia's Tomorrow, Bangkok 2000. http://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/speech0006.html (преземено на 27 февруари 2009 г.)

⁴⁰⁹ Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs. *Diplomatic Bluebook 1999*, Chapter 2, Section 3. <http://www.mofa.go.jp>

⁴¹⁰ Kanti Bajpai, *The Idea of a Human Security Audit* (Joan B. Kroc Institute Report, No. 19, 2000): 1-4.

⁴¹¹ Caroline Thomas and Peter Wilkin, eds. *Globalization, Human Security, and the African Experience* (Boulder/London: Lynne Rienner Publishers, Inc, 1999): 3.

Аналогно на дефинирањето на човековата безбедност како збир од повеќе димензии, т.е. подбезбедности или безбедности на повеќе сегменти на човековото живеење, ќе пробаме да ја објасниме човековата безбедност од неколку аспекти кои треба да дадат појасна слика за човековата безбедност.

Во контекст на половата припадност, овој поим подразбира дека сите жени и мажи имаат право на безбедност, и тоа: економска безбедност, безбедност во исхраната и безбедност во здравствената и еколошката заштита. Феминистичкото поимање на човековата безбедност воспоставува дополнителна врска помеѓу одржливиот развој, социјалната правда и заштитата на човековите слободи и права како централни аспекти на секоја дискусија за човековата безбедност.⁴¹²

Преку фокусирањето на човековата безбедност, при изучувањето на родовата припадност и конфликтите, се воспоставува врска помеѓу рамноправноста и човековата безбедност. За разлика од фокусирањето само на човековите права, аспектот на човековата безбедност подразбира дека сè што ја загрозува безбедноста претставува кршење на човековите права, вклучувајќи ги и родово специфичните пречекорувања на човековите права кои долго време се сметани како нормални, лични или неизбежни околности при воен судир. Меѓутоа, дури и во рамките на безбедноста, во практиката сепак ќе се јавува отпор кон признавање на таквите пречекорувања на човековите права настанати за време на воен судир.⁴¹³

Пристапот кон човековата безбедност од стојалиште на човековите права не е прецизно дефиниран бидејќи државите и меѓународните организации можат да вметнат во своите програми одредени мерки⁴¹⁴ за заштита на човековата безбедност.⁴¹⁵ Толкувањето на човековата безбедност во овој контекст навлегува во загрозувањето на човековите слободи и права и посебно на приватноста. На пример, нападите на Светскиот трговски центар во САД од 11 септември 2001 година. Заради делата на одредена група дојде до генерализација на изворите на безбедносните закани во светот. САД произведоа стереотип за сите граѓани кои се со исламска вероисповед или држави во кои доминира исламот дека се терористи и дека се потенцијални загрозувачи на безбедноста во светот. Самиот интензитет на делата, како и средствата и методите користени за постигнување на целта од овие напади предизвикаа еден бран реакции кои кумулативно се врежаа во свеста на обичниот граѓанин. Овој акт стана изговор за расистичко опишување на муслиманите и луѓето од Блискиот Исток. Случувањата во надворешната политика покажуваат дека човековата безбедност, преку закани⁴¹⁶ кои се одредени со традиционалната безбедност, и во иднина ќе се користи за оправдување на војните како што се походите против Авганистан (2001) и Ирак (2003).

Според сите ставови и мислења со кои се дава попрегледен приказ на целите, улогата и значењето на човековата безбедност, неа би ја дефинирале како состојба во која граѓанинот се чувствува недопирлив за опасностите и заканите на кои е изложен неговиот живот и животот на неговите блиски, домот и севкупните материјални добра кои тој ги создал преку трудот или на поинаков легитимен начин. Тоа овозможува услови за поголема стабилност и прогрес преку остварување на неопходните потреби за егзистенција и хуман развој.

⁴¹² Association for Women's Rights in Development (AWID), *Feminist Eyes on Human Security Workshop* (2002), [http://www.awid.org/eng/Issues-and-Analysis/Library/Feminist-Eyes-on-Human-Security/\(language\)/eng-GB](http://www.awid.org/eng/Issues-and-Analysis/Library/Feminist-Eyes-on-Human-Security/(language)/eng-GB) (преземено на 28 февруари 2009 г.)

⁴¹³ Amani El Jack, *Gender and armed conflict, Overview Report* (2003: 3), BRIDGE, Institute of Development Studies, University of Sussex, Brighton, UK <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/CEP-Conflict-Report.pdf> (преземено на 28 февруари 2009 г.)

⁴¹⁴ Мерките се одредуваат во зависност од приоритетите, потребите и интересите на државата.

⁴¹⁵ Cynthia Enloe, *The Morning After: Sexual Politics at the End of the Cold War*, (Berkeley: University of California Press, 1993).

⁴¹⁶ Види Табела 1.

4. Елементи на човековата безбедност

Човековата безбедност е збир од многу фактори. Нивното препознавање во општествените односи може да ни помогне во изнаоѓањето на вистинските инструменти за одредување на степенот на човековата загрозеност во општеството, т.е. степенот на совршенство на мерките кои влијаат врз квалитетот на животот изразени преку човековата безбедност.

„Неколку клучни елементи ја сочинуваат човековата безбедност. *Првиот важен елемент* е можноста сите граѓани да живеат во мир и безбедност во рамките на границите на својата држава. Ова имплицира способност на државата и граѓаните да ги спречат и да ги решат конфликтите со употреба на мирни и ненасилни средства, а по конфликтите нивната способност ефикасно да ги завршат напорите за помирување. *Вториот елемент* подразбира дека луѓето без дискриминација треба да ги уживаат сите права и обврски - вклучувајќи човечки, општествени, економски и културни права кои имплицираат припадност кон една држава. *Третиот елемент* ја опфаќа општествената припадност - подеднаков пристап во процесите на создавање конкретна политика на политичко, општествено и економско ниво, како и можност за еднакви поволности во секоја од овие области. *Четвртиот елемент* подразбира воспоставување на владеење на правото и на независен правен систем. Секоја единка во општеството треба да ги има истите права и обврски и да подлежи на истата низа од правила. Овие основни елементи, предвидени врз основа на еднаквоста на сите пред законот, ефективно ги отстрануваат сите можни ризици од арбитарност која толку често се огледува преку дискриминација, злоупотреба или тортура.“⁴¹⁷

Идентификацијата на елементите на човековата безбедност, всушност, ја претставува насоката во која треба да се движиме при имплементацијата на концептот на човековата безбедност. Од гледиште на власта, ако е согласна дека сите граѓани се рамноправни и се почитуваат нивните права и слободи, т.е. се прифатени сите принципи на демократијата, тогаш концептот на човековата безбедност лесно може да се институционализира и да стане составен дел од законските акти во кои државата се откажува од непотребната репресија и нејзината политика е насочена кон дијалог во конфликтни ситуации. Кај вториот и третиот елемент, надминувањето на дискриминацијата, ослободени од стереотипи и предрасуди, на сите граѓани подеднакво им нуди можности за остварување на егзистенција и лична среќа. Тоа е мотив повеќе за секоја индивидуа да си го најде своето место во општеството. Четвртиот елемент се повикува на начелото на легалитет и неговата примена. Ова може да се разгледува на два начини: како загрозување настаното од страна на службените лица кои поседуваат овластувања и како можност за повикување на законите во ситуации кога сме загрозени или дискриминирани од страна на други лица.

8. Човековата безбедност се операционализира во три области:⁴¹⁸

- човекови права и владеење на правото;
- безбедност на луѓето (еднаквост и социјална правда);
- безбедност на поединецот.

Состојбите во доменот на човековите права покажуваат дека со донесувањето на Универзалната декларација за правата на човекот (ООН, 1948 г.) и Европската конвенција за човековите права (СЕ, 1950 г.) е изградена основата за напредок во формирањето на почетните постулати на кои ќе се гради човековата безбедност. Концептот на човековата безбедност само се надградува со дефинирање на посебните димензии кои се однесуваат на граѓанинот и на заедницата. Истражувањата на човековата безбедност во 10 земји во светот дадоа доста индикативни резултати. Табелата е селектиран приказ на пет одбрани земји затоа што:

⁴¹⁷ Inclusion or Exclusion: Social Development Challenges for Asia and Europe, Statement of Mrs. Sadako Ogata, United Nations High Commissioner for Refugees at the Asian Development Bank Seminar, 27 April 1998. <http://www.unhcr.org/admin/ADMIN/3ae68fcd54.html> (преземено на 27 февруари 2009 г.)

⁴¹⁸ Ибид.

географски ѝ припаѓаат на Европа, тие се или биле во процесот на транзиција и помеѓу нив постојат регионални влијанија заради кои би требало да очекуваме некои сличности.

Табела 2: Концепти и димензии на анализа⁴¹⁹

	Латвија	Македонија	Молдавија	Бугарија	Естонија
Прв дел: Концептуален преглед					
Дефиниции за човековата безбедност					
Дали човековата безбедност е дефинирана?	✓	✓	✓	✓	
Дали човековата безбедност е дефинирана во контекст на уредувањето?	✓	✓	✓	✓	
<i>Анализи со кои се уредуваат 7 дефинирани подвидови на човековата безбедност од УНДП:</i>					
економска безбедност	✓	✓	✓	✓	✓
безбедност на храна	✓		✓	✓	
безбедност на здравјето	✓	✓	✓	✓	
безбедност на животната средина	✓	✓	✓	✓	
лична безбедност	✓	✓	✓	✓	✓
безбедност на заедницата	✓	✓	✓	✓	✓
политичка безбедност	✓		✓	✓	✓
Дали дефиницијата е интегрирана во содржината на извештаите?	✓	✓	✓	✓	
Дефиниции за човековиот развој					
Дали е дефиниран човековиот развој?	✓		✓	✓	✓
Дали е дефиниран човековиот развој во контекст на уредувањето?	✓		✓	✓	✓
Дали дефиницијата е вградена во содржината на извештаите?			✓	✓	✓
Втор дел: Димензии на човековата безбедност и човековиот развој					
Дали анализите се квантифицирани на некој начин?	✓	✓	✓	✓	

⁴¹⁹ Richard Jolly and Deepayan Basu Ray, The Human Security Framework and National Human Development Reports, *A Review of Experiences and Current Debates*, United Nations Development Programme, National Human Development Report Unit (2006): 32-35
http://hdr.undp.org/docs/nhdr/thematic_reviews/Human_Security_Guidance_Note.pdf (преземено на 28 февруари 2009 г.)

Има ли заклучоци за градење политика?	✓	✓	✓	✓	✓
Има ли предлози за мониторинг?					
Трет дел: Анализи и предвидувања или сценарија за иднината					
Дали методологијата е употребена за да произведе објасниви предвидувања?	✓	✓	✓	✓	
Дали анализите вклучуваат проценки и предвидувања?			✓	✓	✓
Има ли анализи за размена и користење на средства?			✓		
Чинење/цена за секоја димензија на човековата безбедност?			✓		
Анализа на буџетот за секоја димензија на човековата безбедност?					
Четврт дел: Анализа на анализите					
Прецизни анализи					
Анализи на опасности?	✓	✓	✓	✓	✓
Анализи на ранливости?	✓		✓	✓	✓
Анализи на сиромаштија?	✓	✓	✓		✓
Анализи на нееднаквост?			✓	✓	✓
Посебни анализи за деца?	✓		✓		
Посебни анализи за жени?	✓		✓	✓	✓
Посебни анализи за стари лица?			✓		
Посебни анализи за етнички малцинства?		✓	✓	✓	
Посебни анализи за ранливи групи?	✓	✓	✓	✓	✓
Посебни анализи за посебни групи на внимание?					
Компаративна анализа за човековата безбедност во други земји	✓				✓
Влијателни анализи					
Посебни примери за стратегија на дејствување?		✓	✓		
Посебни примери за стратешки препораки?		✓	✓		
Посебни примери за успеси на политиката?					

Судејќи според анализите направени за човековата безбедност, Република Македонија воопшто не заостанува зад останатите земји кои се опфатени со оваа студија. Временскиот период кога е направена анализата е непосредно по низата реформи кои произлегуваат од усогласувањето на правните, безбедносните и другите компоненти со оние на ЕУ и НАТО. Непостоењето на дефиниција за човековата безбедност претставува пречка за донесувањето на

идните правни рамки за нејзино регулирање. Недоволниот и слаб пристап кон правењето проценки за можните сценарија остава впечаток за незаинтересираност на државата за справување со предизвиците на човековата безбедност. Човековата безбедност е недоволно опфатена со одредени целни групи⁴²⁰ кои се најранливи и најмногу ги чувствуваат последиците од нефункционирањето на механизмите за заштита на човековата безбедност.

5. Состојбата на човековата безбедност во Република Македонија

Во Националниот извештај за човековиот развој⁴²¹ на УНДП за Македонија од 2001 година, во кој темите се човековата безбедност и социјалната ексклузија, се наведуваат одделни интересни заклучоци и предизвици. Класифицирани се три вида на загрозувања:

- економски (ја вклучува транзицијата во пазарната економија). Македонија поминува еден болен и длабок период на транзиција која произведува голема стапка на невработеност, нагло опаѓање на семејните приходи, сиромаштија и пропаѓање на претпријатијата со општествен капитал. Притоа, економските т.е. пазарните случувања создаваат страв и стрес како кај единката, така и кај целото семејство. Падот на националниот БДП во периодот од 1991 - 1995 година за 60% во однос на 1990 година е навистина загрижувачки. Во доцните 90-ти години, една третина од работоспособното население е невработено, што ја зголемува сиромаштијата и го продлабочува социјалниот јаз. Направеното истражување доаѓа до следниве сознанија преку кои граѓаните идентификуваат различни видови закани. Погolem број од испитаниците, 57% на прво место ги ставаат закани предизвикани од невработеноста со малите лични приноси, 6% се изјасниле за слабата социјална заштита, а 5% за меѓуетничките тензии, закани од соседните земји или од меѓународната заедница, од криминал, од загадување на животната средина или други закани;
- меѓучовечки, општествени и односи во заедницата и
- политички и институционални фактори во делот на владеењето со државата.

Покрај класификацијата на видовите загрозување, Извештајот ги содржи и забелешките за: анализите помеѓу личната безбедност и врската помеѓу безбедноста на здравјето и животната средина, кои се доста цврсти; несигурноста кај граѓаните се манифестира и преку невработеноста во согласност со личните доходи и присутноста на стравот од криминал, намалените можности за здравствена заштита и образование и политичка ексклузија.

Во Извештајот се заклучува дека со сразмерно ангажирање на сите субјекти од безбедносниот систем и воведување практика за одржлив развој навреме може да се предвидат сериозните безбедносни закани насочени кон граѓаните. Заканите кои граѓаните ги идентификуваат пред сè се производ на нивните лични чувства и нивните извори на егзистенција. Истражувањата се направени во периодот пред конфликтот во 2001 година, но во многу блиско време пред потпишувањето на Договорот за стабилизација и асоцијација. Овие два моменти се намерно издвоени затоа што видно ги изменија сфаќањата на луѓето и пристапот кон решавањето на безбедносните проблеми.

Во поново време, исто така се вршени одредени истражувања од областа на безбедноста. Според истражувањата⁴²² направени во периодот од 2004 - 2006 година од страна на

⁴²⁰ Се мисли на жени, деца, стари лица, малцинствата и сл.

⁴²¹ Richard Jolly and Deepayan Basu Ray, *The Human Security Framework and National Human Development Reports, A Review of Experiences and Current Debates*, United Nations Development Programme, National Human Development Report Unit (2006): 15

http://hdr.undp.org/docs/nhdr/thematic_reviews/Human_Security_Guidance_Note.pdf (преземено на 28 февруари 2009 г.)

⁴²² Истражувањата се направени во 2006 година.

Центарот за етнички и безбедносни прашања во Скопје, меѓу Македонците и Албанците во Република Македонија се забележани следниве резултати:⁴²³

- По прашањето од што најмногу зависи стабилноста на државата, Македонците со 63% сметаат дека стабилноста зависи од „повисокиот животен стандард“, а 18% од интеграцијата во Европската Унија. Албанците за повисокиот стандард се определиле со 47%, додека за интеграцијата во ЕУ се изјасниле 24%;

- На второто прашање за тоа какви видови кризи се „веројатни“ за во иднина, обезбедена е согласност за економските кризи со 49% кај Македонците и 52% кај Албанците. За политички и безбедносни кризи се изјасниле многу мал број испитаници.

Ставот на граѓаните на Република Македонија укажува на егзистенцијалните проблеми со кои тие се среќаваат и желбата да се биде во големото семејство како што е ЕУ каде што важат построги критериуми при одредувањето на човековата безбедност. Според мене, впечатлив е интересот во државата за членството во ЕУ, како политичко-економска творба, во која треба да се постигнат заедничките економски придобивки кои влијаат на решавањето на егзистенцијалните проблеми. Исто така, имаме судир и наметнување нови европски вредности, пред сè културни, со просторот од кој сакаме да бидеме дел. Во овој контекст се поставува и прашањето за супранационалниот суверенитет поради лесниот проток на луѓе и стоки, како можна закана за домашните општествено прифатени вредности.

Заклучок

Новата политичко-економска карта и безбедносната состојба во Европа и светот придонесуваат за отфрлање на вообичаените верувања за војните, т.е. дека има помалку војни во кои се вклучени државите, а се намалува бројот и на геноцидите и другите политички мотивирани убиства. По падот на Железната завеса, предизвиците на безбедноста се сè помалку насочени кон загрозувањата на традиционалната безбедност. Традиционалната безбедност треба да биде предмет за дејствување на меѓународната заедница, а човековата безбедност треба да ги бара предизвиците во компромисот на решенијата од меѓународниот фактор и внатрешните субјекти на безбедноста. Сето тоа е со цел зачувување на потенцијалите и животот на граѓанинот како основна клетка на вредностите во заедницата. Сепак, добро е што светот се отвора за соработка и се напушта крутиот и нерационален облик на традиционална безбедност. Тоа овозможува прогресивно наметнување на концептот на човековата безбедност како доктрина на мирољубивите и отворени земји.

Република Македонија целосно се вклопува и ги следи актуелните состојби на безбедноста во регионот на ЈИЕ, Европа и светот, но сè уште нема донесено законската рамка, ниту конкретни мерки за дејствување во однос на човековата безбедност. Вметнувањето на човековата безбедност би бил предизвик за нејзиното интегрирање во идната Стратегија за национална безбедност и одбрана, за која во последно време стивнаа намерите за нејзина изработка и усвојување.

Можеби феноменот на човековата безбедност би бил само апстрактна потреба на човекот, но ретроспективно случувањата во светот повторно не враќаат во реалноста. Ако не можеме целосно да ги изолираме и предвидиме безбедносните закани, вреди барем да се обидеме заеднички да ѝ се спротивставиме на деструкцијата на човековото постоење. Како што се менуваат заканите, така треба на брз и ефикасен начин да ги следиме нивните предизвици со создавање на механизми за заштита.

Човековата безбедност треба да биде корисна алатка за анализи, објаснување и создавање на политики во областа на безбедноста. Затоа нејзината првенствена улога е да не заштити и да ги процени опасностите кои се извор на човековото загрозување.

⁴²³ Фондација Фридрих Ерберт, Петар Атанасов, Националната безбедност наспроти принципите на човековата безбедност, во Партнери во мир и превенција – Регионална стабилност преку човекова безбедност (ФФЕ Скопје, 2008: 88).

Користена литература

1. Annan Kofi, Secretary-General Salutes International Workshop on Human Security in Mongolia, Press Release SG/SM/7382, UN, New York 2000, <http://www.un.org/News/Press/docs/2000/20000508.sgsm7382.doc.html>
2. Association for Women's Rights in Development (AWID), Feminist Eyes on Human Security Workshop (2002), [http://www.awid.org/eng/Issues-and-Analysis/Library/Feminist-Eyes-on-Human-Security/\(language\)/eng-GB](http://www.awid.org/eng/Issues-and-Analysis/Library/Feminist-Eyes-on-Human-Security/(language)/eng-GB) (преземено на 28 февруари 2009 г.)
3. Bajpai Kanti, The Idea of a Human Security Audit, Joan B. Kroc Institute Report, No. 19, 2000.
4. El Jack Amani, Gender and armed conflict, Overview Report, BRIDGE, Institute of Development Studies, University of Sussex, Brighton, UK (2003) <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/CEP-Conflict-Report.pdf> (преземено на 28 февруари 2009 г.)
5. Enloe Cynthia, The Morning After: Sexual Politics at the End of the Cold War, Berkeley: University of California Press, 1993.
6. Government of Japan, Ministry of Foreign Affairs, Diplomatic Bluebook 1999, Chapter 2, Section 3 (1999). <http://www.mofa.go.jp>
7. Human Security Network homepage. <http://www.humansecuritynetwork.org/menu-e.php> (преземено на 27 февруари 2009 г.)
8. Jolly Richard and Deepayan Basu Ray, The Human Security Framework and National Human Development Reports, *A Review of Experiences and Current Debates*, United Nations Development Programme, National Human Development Report Unit (2006): 15-35 http://hdr.undp.org/docs/nhdr/thematic_reviews/Human_Security_Guidance_Note.pdf (преземено на 28 февруари 2009 г.)
9. Ogata Sadako, Inclusion or Exclusion: Social Development Challenges for Asia and Europe, Statement at the Asian Development Bank Seminar (1998). <http://www.unhcr.org/admin/ADMIN/3ae68fcd54.html> (преземено на 27 февруари 2009 г.)
10. Owen Taylor, Challenges and opportunities for defining and measuring human security, *Human rights, human security and disarmament*, no. 3 (2004), <http://www.unidir.org/pdf/articles/pdf-art2138.pdf> (преземено на 7 март 2009 г.)
11. Takasu Yukio, Toward Effective Cross-Sectorial Partnership to Ensure Human Security in a Globalized World, Statement by Mr. Yukio Takasu at the *Third Intellectual Dialogue on Building Asia's tomorrow*, Bangkok (2000). http://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/speech0006.html (преземено на 27 февруари 2009 г.)
12. Thomas Caroline and Peter Wilkin eds., *Globalization, Human Security, and the African Experience*, Boulder/London: Lynne Rienner Publishers, Inc, 1999.
13. United Nations Development Programme (UNDP), *Redefining Security: The Human Dimension*, во *Current History Human Development Report 1994*. New York: Oxford University Press, No. 592 (1994): 22-23. http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_chap2.pdf (преземено на 27 февруари 2009 г.)
14. Митревска Марина, Концепт за хумана безбедност, списание "Одбрана", бр. 101 (септември 2004), <http://www.morm.gov.mk/Publikacii/odb101m.htm#3> (преземено на 27 февруари 2009 г.)
15. Фондација Фридрих Ерберт, Петар Атанасов, Националната безбедност наспроти принципите на човековата безбедност, во Партнери во мир и превенција – Регионална стабилност преку човекова безбедност, Скопје 2008.

Rade Rajkovceviski
Faculty of Security – Skopje

THE CONCEPT OF HUMAN SECURITY IN CONTEMPORARY SOCIETY

Abstract

A remarkable turning-point in the determination of security priorities through the adoption of new foreign and criminal policies marked the end of the 20th and the beginning of the new century in the spirit of liberalism. At the same time the mood for good interpersonal relations and the volition for a joint fight against the commonly accepted harms and menaces, present a good climate in international relations.

As a result of the new circumstances, human security appears in the form of a proposed concept. Repressive measures are replaced with proactive ones, the military model of governance is abandoned and the model of civil society is adopted, thus correlating with this concept.

In modern international terminology, the concept of “human security” is frequently encountered. It should be accepted as adequate translation of the phrase “humane security” which is also a frequently used synonym for defining the same word. The author’s views presented in this paper will be related to the interpretation of human security, while the meaning of the concept of “humane security” in this paper is the same as the one taken from some citations and definitions from other authors, international organisations and other sources .

Key words: human security, concept, threat, conflict, priority.